

Nagy Vilmos

(1884–1976)

Vitéz lófő nagybaczoni Nagy Vilmos, m. kir. honvéd vezérezredes, 1942. szeptember 29. és 1943. június 12. között a Kállay Miklós miniszterelnök vezetésével működött m. kir. kormány honvédelmi minisztere volt. Felmentése bejelentésekor többek között e szavakkal búcsúzott a Honvédelmi Minisztérium személyi állományától:

„az az egyetlen helyes út, mely a törvény keretei között maradvá, igazságos, egyenes, emberséges és őszinte még akkor is, ha az nem mindig egyezik a napi élet ide-oda hullámmzó érdekivel és felfogásával. Szemem előtt mindig az lebegett, hogy a Biblia örök értékű törvényeinek engedelmeskedjem. Katona létemre a *Szolgálati Szabályzat* utasításait ugyancsak törvényként kezeltem. Ezek írták elő magatartásomat, és nem voltam hajlandó ezektől eltérni, de nem is fogok mindaddig, amíg az emberi erkölcs és katonai magatartás ez írott törvényeinél különbet, jobbat, igazságosabbat és emberibbet nem alkot az isteni és emberi törvényalkotás. [...] Hirdettem és hirdetem ma is, hogy a becsület fogalmához tartozik, hogy meggyőződéssel állunk azon az úton, melyet törvényeink, szabályaink előírnak. Erről az útról senkiért és semminemű érdekért letérni soha nem szabad. A becsület megköveteli az állhatatosságot, a kitartást, az egyenes, őszinte gondolkodást és cselekedetet!”

A miniszter által hivatkozott két könyv – a *Biblia* és a *Szolgálati Szabályzat* – mindig ott feküdt a miniszteri szoba íróasztalán, emlékezett évtizedekkel később

Nagy Vilmosra egykori szárnysegéde, Kéri Kálmán, a rendszerváltoztatás után a magyar Országgyűlés korelnöke, a Magyar Demokrata Fórum képviselőcsoportjának tagja, és akkor már nyugállományú vezérezredes. Néhai nagybaczoni Nagy Vilmos vezérezredes emlékét a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum épületének falán emléktábla idézi.

Családi háttér és tanulmányok

A két világháború közötti időszak, illetve a második világháború éveinek kiemelkedő képességű magyar tábornoka az erdélyi Parajdon, székely református köznemesi családban született 1884. május 30-án, lófő nagybaczoni Nagy Zsigmond, a parajdi sóbányahivatal bányamérnöke és a német (szász) ősökkel is rendelkező Hermann Vilma második gyermekeként. Az apját fiatalon elvesztő Nagy Vilmos a szászvárosi református főgimnázium Kuún Kocsárd Kollégiumában tanult, és ott is érettségizett 1902-ben jeles eredménnyel. A család anyagi helyzete – édesanyja évi 680 korona nyugdíjat és nevelési pótlékot kapott – és bátyja, Béla példája arra ösztönözte, hogy az ingyenes tanulás lehetőségét biztosító honvédtiszti hivatást válassza. Így pályázott a Ludovika Akadémiára, ahova 1902-ben fel is vették, és kezdte meg ott katonai tanulmányait azon esztendő októberében.

A komoly kihívást jelentő tanulmányait Nagy Vilmos „teljesen díjmentes államköltséges helyen” végezte három esztendőn keresztül, végig jeles eredménnyel évfolyamelsőként. 1905. augusztus 18-án évfolyamelsőként is avatták hadnaggyá 1904. szeptember 1-jei ranggal 1. rangszámmal, ugyanis mint évfolyamelső évfolyamtársaival szemben egyévi rangelőnyözést kapott. A magyar mellett a németet is kitűnően használó, de a román nyelvet is beszélő ifjú hadnagyot a m. kir. szabadkai 6. honvéd gyalogezredhez osztották be.

Az utolsó békeévek

Csapattesténél századszolgálatot teljesített, az altiszti iskola oktatójaként is működött, és az ezred élelmezőtisztjét is helyettesítette. A szolgálatban kitűnő, kellő elméleti és gyakorlati felkészültségű fiatal hadnagy 1908-ban jelentkezett a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamra, majd a sikeres felvételi után annak hallgatója lett. A tanfolyamot legjobb eredménnyel elvégzők az Osztrák–Magyar Monarchia vezérkari tisztjeit képező bécsi cs. és kir. hadiiskolára kerültek. (Évente

általában nyolcan.) Nagy Vilmos 1909-ben jeles eredménnyel fejezte be a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamot, és felvételt nyert a bécsi intézménybe – évfolyamtársai voltak többek között Rátz Jenő és Jány Gusztáv is –, amelyet 1912-ben „igen jó” összeredménnyel végzett el, és közben 1910. május 1-jével (5. rangszámmal) főhadnaggyá nevezték ki.

A Nagy Háborúban

A jól felkészült, tehetséges fiatal tiszt a m. kir. 79. honvéd gyalogdandárnál mint vezérkarhoz beosztott főhadnagy kezdte meg vezérkari tiszti szolgálatát. A többnyire egy-két esztendei „próbaszolgálat” után a megfeleltek átkerültek a vezérkari testületbe, és különböző magasabb parancsnokságokon, illetve a Hadügy-, valamint a Honvédelmi Minisztériumban és a vezérkar különböző irodáiban szolgáltak. Nagy Vilmos a világháború éveit alatt már a vezérkari testület tagja volt, 1914. november 1-jétől vezérkari századosi rendfokozatban.

A szerb és az orosz hadszíntéren eltöltött mintegy egy esztendei szolgálat után 1915. augusztus 4-én a hátsországba, a Honvédelmi Minisztérium 1/a. (szervezési) osztályára került előadótisztnek. Nagy Vilmos vezérkari százados 1916. június 20-ig szolgált ott, amikor is az orosz hadszíntérre került, és a Szurmay-hadtest vezérkari osztályán, majd a 1916. november 15-étől előbb a 6. hadosztály parancsnokságán lett beosztott vezérkari tiszt. 1917. február 6-ától a 16. honvéd gyalogdandár első vezérkari tisztje lett. 1918 februárjától ismét a Honvédelmi Minisztérium 1/a. osztályára vezényelték, és ott is maradt beosztásában az 1918. novemberi összeomlásig.

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlását követően

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlását követően létrejött magyar hadügyminisztériumban vállalta a további szolgálatot, és egyben az Ugron Gábor, Bethlen István, Bánffy Miklós és mások által létrehozandó Székely Nemzeti Tanács katonai szakértője lett. A Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltását követően – mint megannyi, korábban a cs. és kir. közös haderőben, illetve a m. kir. Honvédségben szolgált tiszttársa – a Vörös Hadseregben vállalt szolgálatot, mert úgy vélte, hogy a szülőföldet, a hazát védelmezni kell. Későbbi tábornoktársai közül ugyanígy vélekedett akkor Werth Henrik, Sónyi Hugó,

Jány Gusztáv, Sztójay Döme, Náday István, Szombathelyi Ferenc, Vörös János, Csatay Lajos, Lakatos Géza, Hennyey Gusztáv, Andorka Rudolf, Röder Jenő és még sokan mások. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukását követően a Nemzeti Hadseregbe jelentkezett szolgálattételre, ahova a mindenki számára kötelező igazoló bizottsági eljárást követően be is léphetett.

1919 novemberétől a Hadügyminisztérium 1. osztályán előadótiszt, majd a Honvédelmi Minisztérium VI-1. osztályán (amely a trianoni tiltó előírások okán nem volt más, mint a Honvéd Vezrkar hadműveleti osztálya) fogalmazótiszt 1920. augusztus 24. és 1924. december 15. között, 1921. november 1-jétől vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagyi, 1922 júniusától – 1921. szeptember 1-jei ranggal – vezérkari szolgálatot teljesítő alezredesti rendfokozatban. Nagy Vilmos vezérkari szolgálatot teljesítő alezredest 1924. december 15. és 1925. december 30. között a Honvédség főparancsnoka mellé beosztott tábornoknál alkalmazták. E beosztásában nevezte ki Horthy Miklós államfő vezérkari szolgálatot teljesítő ezredessé 1925. május 1-jével.

A 40. életévét még alig betöltött Nagy Vilmos 1925. december 30. és 1927. október 31. között a honvédelmi miniszter – gróf Csáky Károly, szolgálaton kívüli viszonybeli altábornagy, majd szolgálaton kívüli viszonybeli lovassági tábornok – szárnységedjeként szolgált. Ebben a beosztásában szinte teljes rálátása nyílt a m. kir. Honvédség szervezetére, parancsnoki állományára, és kapcsolatba kerülhetett a kormány tagjaival, megismerhette a kormányzati és a parlamenti munkát.

1927. november 1-jével a budapesti m. kir. 1. honvéd vegyesdandár vezérkari főnöke lett. Ezt a beosztást 1931. május 1-jéig töltötte be, a már 1923. június 17-én, világháborús teljesítménye alapján vitézzé avatott Nagy Vilmos. A Vitézi Rendbe való felvétele alapjául is szolgáló első világháborús kitüntetései az alábbiak voltak:

- Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal;
- Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal;
- Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal (két ízben);
- Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal;
- Vöröskereszt II. osztályú Diszjelvénye hadidíszítménnyel;
- német Vaskereszt II. osztálya.

Vegyesdandár vezérkari főnöki beosztásából való felmentését követően 1933. május 1-jéig a Honvédség főparancsnokának, vitéz Kárpáthy Kamilló gyalogsági

tábornok szárnysegédjeként szolgált, és azt követően vette át a budapesti 1. honvéd vegyesdandár kerékpáros gyalogsági parancsnoki (rejtett dandárparancsnoki) beosztását, és töltötte be azt 1935. május 1-jéig. 1935. május 1. és 1936. január 1. között a Honvédelmi Minisztérium Katonai Közigazgatási Csoportfőnökségén szolgált az 1934. május 1-jével tábornokká kinevezett Nagy Vilmos. 1936. január 1. és 1936. október 1. között a Honvédelmi Minisztérium Katonai Közigazgatási Csoportfőnöke volt, majd 1936. október 1-jétől a budapesti 1. honvéd vegyesdandár parancsnoka.

A m. kir. Honvédség szervezeti változásai következtében a vegyesdandárok 1938 novembere és 1939 januárja között hadtestekké alakultak át, így a budapesti is. Az 1937. november 1-je óta altábornagyi rangban szolgáló Nagy Vilmost már e minőségében mentette fel az államfő beosztásából, és nevezte ki 1939. február 1-jével a m. kir. Honvédség főparancsnoka gyalogsági szemlélőjévé. Alig egy esztendőt töltött el ezen beosztásában, amikor is a honvédség újabb fejlesztése során létrehozott három hadsereg egyikének, a m. kir. 1. honvéd hadseregnek a parancsnokává nevezte ki az államfő 1940. március 1-jével. Hadseregparancsnoki kinevezése után két nappal elnyerte a magyar királyi titkos tanácsosi méltóságot, majd 1940. május 1-jével gyalogsági tábornok lett.

Nyugállományból a miniszteri székbe – a második világháborúban

A második bécsi döntést követően az Észak-Erdélybe bevonuló magyar honvédség kötelékében Nagy Vilmos gyalogsági tábornok mint a m. kir. 1. honvéd hadsereg parancsnoka térhetett vissza szülőföldjére. Több mint húsz esztendő után láthatta ismét székelyföldi szülőfaluját. 1941. február 1-jével a 36. szolgálati évét augusztusban betöltő tábornokot Horthy felmentette beosztásából, és a szokásos háromhavi egészségügyi szabadság letelte után, 1941. május 1-jével nyugállományba helyezték. Ezt követően két iparvállalat elnöki tisztségét fogadta el, a kötelezően kikérendő engedélyek elnyerése után: a Dunai Repülőgépgyár Rt.-ét, valamint a szabadkai Hartmann cégét.

A korábban a Magyar Katonai Írók Körének tagjaként számos publikációt közreadó Nagy Vilmos 1925-től a Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottságának megbízott tagja, 1927 és 1930 között a budapesti Tiszti Kaszinó Egyesület tudományos bizottságának elnöke is volt. Nyugállományba vonulása után azonban már nem fejtett ki katonai szakírói tevékenységet. Piliscsabán

lévő házában élt feleségével, a már önállóvá vált fiával és három lányával szoros kapcsolatot tartva.

1942. szeptember 29-én az államfő – a tisztéből felmentett vitéz dálnokfalvi Bartha Károly szolgálaton kívüli viszonybeli vezérezredes utódaként – honvédelmi miniszterré nevezte ki vitéz lófő nagybacsoni Nagy Vilmost. Az Országgyűlés képviselőházában a bemutatkozása sikeres volt, és miniszterként is a *Biblia* és a *Szolgálati Szabályzat* szellemében járt el. Rendezte a munkaszolgálatosok helyzetét, megszüntette az „ad hoc” behívásokat. A hadművelleti területen és a hátszágban is létrehozta a munkaszolgálatos alakulatok felügyelői beosztását, és a munkaszolgálatosokkal szemben törvénytelenül fellépők ellen hadbírói eljárásokat indított, míg a zsidó származású orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek, mérnökök esetében úgy rendelkezett, hogy azok a hátszágban hivatásukat gyakorolva, többnyire keresztény társaikat helyettesítették. (Ez a gyakorlat egyébként 1944 nyaráig maradt fenn.)

A zsidók munkaszolgálatáról – ami az 1939. évi II. törvény szerint is fegyver nélküli katonai szolgálat – többek között így vélekedett:

„Én magam részéről a törvény és az emberiség álláspontján állok, mert nekem munkásra van szükségem, aki nekem azért kell, hogy el is végezze azt a műszaki munkát, amelyet nem akarok a csapattal elvégeztetni. Ha pedig munkát követelek, akkor nekem annak az embernek a munkaképességéről gondoskodnom kell. A bevonultak ne tekintsék ezt a munkásszázadba való bevonulást megalázásnak. Ez honvédelmi szolgálat, az kötelező mindenkire, törvényes alappal bír. Viszont azonban legyenek meggyőződve arról is, hogy a parancsnokok olyan beosztottaknak tekintik őket, akikről ők emberségesen és tisztességesen gondoskodni tartoznak.”

Nagy Vilmos tábornok úgy vélte, hogy Magyarországnak a tengelyhatalmak mellett addig kell(ene) kitartania, amíg az ország érdeke nem kíván mást. Ez az álláspontja nem talált osztatlan támogatásra. A szélsőjobboldal képviselői – akik a miniszteri beiktatásakor még tisztelettel viseltettek iránta – szembefordultak vele, és vélt vagy valós okokra hivatkozva interpellációt nyújtottak be ellene. Az államfő és a miniszterelnök, Kállay Miklós bizalma május elején még töretlennek látszott személye iránt, azonban amikor a németek mellett az olaszok is fenntartásaikat hangoztatták Nagy Vilmossal szemben, akkor Horthy kormányzó elfogadta a korábban felajánlott lemondását, és 1943. június 12-én felmentette tisztéből.

A felmentéséhez vezető „okokról” a következőkben foglalta össze álláspontját a miniszterelnöknek:

„Az ellenem felhozott vádak közül összefoglalva a következők a szembetűnőek:

Bátyámat, Nagy Béla tábornokot ültettem be azokba az igazgatói tagságokba, amelyekről én miniszterré történt kinevezésem folyományaként lemondtam. (Állítólag nyolc igazgatói tagságom volt. Különösen azt tartják megengedhetetlennek, hogy én a szabadkai Hartmann cégnek elnökvé és a budapesti Tschuk szőrmés cég igazgatói tagjává bátyámat választattam meg.)

Bátyám felesége zsidó származású.

Hartmann József gyárigazgatónak a református vallásra térése alkalmával tanúskodtam. (Ezzel kapcsolatban úgy tüntetik fel a dolgot, hogy Hartmann több szabálytalanságot követett volna el.)

Az államtól 480 hold földet kaptam.

A zsidó munkaszolgálatosok kérdésében nem követtem a korszellemet, azzal szembe helyezkedtem, engedékeny vagyok e kérdésekben, sőt emberséges bánásmódot követelek meg velük szemben.

Az egyes pontok megvilágítására az alábbiakat jelentem:

1.-hez

Miniszterré (történt) kinevezésem előtt a vezérkar főnökének engedélyével két vállalatnak voltam az elnöke. A szabadkai Hartmann cégnek és a Dunai Repülőgépgyárnak, folyamatban volt a szőrmearugyári elnökségem elismerése is.

A Dunai Repülőgépgyár igazgatói tagjává bátyámat a közgyűlés még elnökségem idején megválasztotta, a másik két vállalatnak igazgatóságába lemondásom után került be anélkül azonban, hogy én erre befolyást gyakoroltam volna. Megjegyzem még, hogy a Hartmann cég tulajdonképpen egyáltalán nem működik, mert szabadkai telepét a Hangya bérbe vette. Tehát ez a cég ma semmiféle üzlettel nem foglalkozik. Az a burkolt gyanúsítás, hogy ezt a helyzetet a megnevezett cégek bármiféle üzleti előny szerzésére használták vagy használták volna fel, rosszakaratú beállítás, mert valótlan. Én ezeknek a vállalatoknak soha semmiféle üzleti előnyt nem nyújtottam, mert ügyeikkel sem bátyám, sem senki más a vállalatok részéről sohasem fordult hozzám.

Miniszterré történt kinevezésem alkalmával mindenféle közgazdasági állasomról lemondtam. Nyolc igazgatói tagságom sohasem volt.

Bátyám viszont, mint ezredes c. tábornok 1929-ben ment nyugállományba 660 p. nyugdíjjal, ezért volt kénytelen ugyancsak engedéllyel polgári foglalkozás után nézni, hogy a tábornoki rangjának megfelelően meg tudjon élni.

2.-höz

Bátyám felesége tényleg 1929-ben tért át a ref. hitre. Ezt én sohasem tagadtam, és nem is szégyenlem, jóllehet ma az illet le szokták és meg szokták tagadni. Én ezt nem teszem. De különben is a bátyám saját családi ügye és magánügye. Engem világnézeti és vallási felfogásomban sógornóm származása nem befolyásol. A 14 évvel ezelőtt történt bátyám házasságával engem ma megvádolni vagy azt terhemre róni csak az olyan politikusok képesek, és éppen azok vállalkoznak, akiket a zsidóvérű Imrédy vezet.

3. és 4.-hez

Az tény, hogy tanúja voltam Hartmann József úrnak a ref. vallásra történt áttérésénél. Én mindig örültem és örülök annak, hogy a krisztusi tanoknak, a szeretet vallásának

híveket lehet még ma is szerezni. Ez nem bűn, sőt minden Krisztus-hívő léleknek kötelessége.

Hartmann József urat én már 38 éve ismerem. Vele együtt voltam a harctéren, a 19. dandárnál viselt parancsnoki tisztet. Három kardos kitüntetése van. Tulajdonosa a II. osztályú német vaskeresztnek és a török vassírfholdnak. Az ellenség előtt is derekasan megállta a helyét.

Felkérését, mint harctéri bajtársamét nem utasíthattam vissza (akkor, amikor a támogatásra a legnagyobb szüksége volt) se mint tiszt, sem mint ember.

Az állampolgárságával kapcsolatban róla terjesztett rosszindulatú szóbeszéd valótlannak bizonyult. Ezt az Államvédelmi Központ tisztázta. Hartmann úr egyéni tisztességéhez szó nem fér.

5.-höz

Ipolyvisken 1940-ben – tehát 2 évvel miniszteri kinevezésem előtt – (közép) birtokot vásároltam. Területe nem 480, hanem csak 279 hold. E birtokot az előirt törvényes feltételek mellett és formák között – a földm. minisztérium hozzájárulásával – 47 évi lefizetésre (juttatták) vettem meg. Egyébként is vitéz vagyok (tehát vitézi birtokot is kérhettem volna), 4 gyermekem és 3 unokám van.

(Miniszterségem óta semmit sem szereztem.)

6.-hoz

A munkaszolgálatosok kérdésében jövetelemkor olyan rettenetes állapotok uralkodtak, hogy csak emberfeletti küzdelemmel sikerült e téren a háterszági alakulatoknál rendet teremtenem. Az 1942. XIV. t.c. által teremtett állapotokat megfelelő rendelkezéssel igyekeztem emberséges állapotba hozni. Eddig a zsidó (keresztény vallású is) szabad prédáló volt odadobva (a legnemtelenebb emberi szenvedélyeknek) a kegyetlen, brutális, mondhatnám sokszor a vadállatias bánásmódnak. Amikor mindenki azt hirdette, hogy zsidókat kínozni, pusztítani, legyilkolni hazafias kötelesség. Az Ukrajnába kiküldött munkaszolgálatosok úgyszólván pusztulásra voltak ítélve. A zsidók behívásánál a legnagyobb önkényeskedések fordultak elő. Behívtak olyanokat, aki valakinek az útjában állott, akinek valamilyen címen, mint káros embernek pusztulnia kellett, tekintet nélkül korára, vagy társadalmi állására.

A brutális bánásmódról nap nap után kaptam jelentéseket. Egyik-másik helyen a megvadult keretlegénység és sajnos a tisztok is (az úgynevezett koreszmék által fűtve) olyan brutális és embertelen bánásmódot vezettek be a szolgálat kezelésébe, hogy azt még a jóérzésű magyar katonák is megsokallták és bejelentették.

A verések, a túlfeszített munka és a rossz táplálkozás következtében több esetben haltak meg munkaszolgálatosok. Ezeket a rémségeket hadbírói vizsgálat során állapítottam meg, igyekszem ezeknek a rémségeknek véget vetni.

(Ilyen állapotban találtam a munkaszolgálatosok ügyét.) Hivatalos vizsgálat állapította meg, hogy több munkás alakulatnál a betegeket nem engedték kórházba, súlyos tüdő- és szívbajosok, eskórosok, gyomorfekélyesek ott kínlódtak a táborokban és nem akadt parancsnok, aki (emberségesen) rendet teremtett volna, mert a kiadott és érvényben volt rendeletek szerint zsidókat semmiféle kedvezményben részesíteni nem volt szabad. És a (túlzó eszmék által megfertőzött) vezetők az emberséges bánásmódot is kedvezménynek minősítették. Behívtak bosszúból és haszonlesésből olyan embereket is, akiknek munkáját semmire sem lehetett használni, mert öregek és törődöttek voltak.

Ezért kellett megszüntetni a »SAS behívókat« és elrendelni a nyilvántartásba vétel lapján a korosztályok szerinti behívásokat.

Szabályozni kellett a szolgálatkezelést és a bánásmódot, úgy, amint azt a honvédség minden tagja számára a *Szolgálati Szabályzat* előírja. Semmiféle külön szigorítást, de természetesen kedvezést sem engedtem meg, de szigorúan megköveteltem az emberséges bánásmódot azokkal szemben, akiknek munkás kezére szükségünk van.”

Nagy Vilmos az őt ért támadásokról, azok „okairól” – amelyek végül is a lemondásához, honvédelmi miniszteri tisztéből való felmentéshez vezettek – Horthy Miklós kormányzót is tájékoztatta 1943 júniusában, a következőképpen:

„Irtó hadjáratot indítottam a munkaszolgálatosok és azok családtagjainak megszarolása, de az általuk üzött megvesztegetések ellen is.

Rendeztem az orvosok, állatorvosok, mérnökök és gyógyszerészek felhasználásának kérdését is.

Végül rá kellett mutatnom a magyar hadsereg további alkalmazása tekintetében elfoglalt álláspontokra.

Mindig azt hirdettem, hogy nekünk a tengelyhatalmak oldalán ki kell tartanunk a végső döntésig. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a magyar nemzetet a teljes pusztulásba is hajlandó vagyok belevinni.

Miután Magyarország már eddig is erején túlmenve vett részt az Oroszország elleni háborúban, most, amikor a végkifejlődés felé haladunk, az országot tovább gyengíteni nem szabad. Az országnak a fenyegető román, tót és esetleg szerb támadással szemben, hadsereggel kell rendelkeznie. Már csak 4 és fél könnyű hadosztályunk van itthon. Ebből további erőket az ország területéről kiengedni addig nem lehet, amíg ezek a veszélyek fennállnak, és amíg felszerelés tekintetében kiállítható hadosztályainkat legalább megközelítően fel nem tudjuk szerelni.

Románia megtartása annyira bizonytalan, hogy vele szemben minden biztonsági előkészület indokolt. Állandóan hangoztatja azt, hogy a jelenlegi helyzeten változtatni kell, mert ő az észak-erdélyi területekről le nem mond, sőt ezen túl már a Tiszáig akar előrejutni.

Lehetséges, hogy ha az angolszászok valahol a Balkánon partra szállnak, vagy a német haderőnek helyzete súlyossá válik, akkor Románia azonnal hátat fordít Németországnak. Ebben az esetben számolni kell azzal is, hogy az anyaországban lévő román haderővel meg fogja kísérelni Észak-Erdély visszafoglalását.

Ezt nekünk minden áron meg kell akadályozni.

Ezért nem ajánlhatunk fel további erőket arra, hogy azokat az ország határain kívül alkalmazzák. Ezért tartom én Imrédyék felajánlkozását a németek felé nemcsak katonai tudatlanságnak, hanem egyenesen bűnös merényletnek a magyar nemzet érdekeivel szemben.”

A későbbiek során Nagy Vilmos nem vállalt érdemi szerepet. Visszavonultan élt klotildligeti házában. Igyekezett azonban minél több hozzáforduló érdekében utódánál, csataji Csataj Lajos szolgálaton kívüli viszonybeli vezérezredesnél közbenjárni. Ezen lépései általában sikerrel jártak.

A nyilas-hungarista hatalomátvételt követően Nagy Vilmost is letartóztatták. Budapesten és Sopronköhidán tartották fogva, majd Németországba vitték.

A fordulat és az államszocializmus éve

1945 májusában szabadult, és tért vissza Magyarországra. Igazolták, de érdemi feladatokat nem kapott. Emlékiratait még 1946-ban megírta, de hamarosan a teljes mellőzöttséggel, budapesti lakásának elvételével és nyugdíjának megvonásával kellett szembesülnie.

Nagybacsoni Nagy Vilmos élete hátralévő éveit Piliscsabán töltötte, ahol alkalmanként az újságírók rendelkezésére állt, és magyar nyelven leveleket váltott egykori diáktársával, Petru Grozával, a román államtanács elnökével.

A sok viszontagság és meghurcoltatás után még életében jelentős nemzetközi elismerést kapott. A jeruzsálemi székhelyű Jad Vasem Intézet 1965 decemberében a *Világ Igaza* címmel tüntette ki, ezzel ismerve el a második világháború éveit alatti emberséges tevékenységét.

Az idős tábornok szellemi frissességben élt haláláig: sokat kertészkedett, írt és olvasott. 1964-ben dolgozta át a még 1947-ben megjelentetett *Végzetes esztendők* című művét. Piliscsabán 1976. június 21-én, 93. életévében érte a halál. Sírja a piliscsabai temetőben található.

Irodalom

Ács Tibor – Balogh Gyula – Bencze László – Hegedüs Zoltán – Liptai Ervin – Móricz Lajos – Szakály Sándor: *Honvédelmi miniszterek 1848–1994*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1994.

Bachó László (szerk.): *A magyar kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest, Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia, 1930.

Bonhardt Attila – Szakály Sándor: Egy lemondás okairól. Nagy Vilmos honvédelmi miniszter feljegyzése Horthy Miklós számára 1943-ból. *Kritika*, (1984), 8. 13–15.

Bonhardt Attila – Szakály Sándor: „Mint katona esküt tettem...” Nagy Vilmos honvédelmi miniszter 1943. május 3-i emlékeztetője Kállay Miklós miniszterelnök számára. *Mozgó Világ*, 11. (1985), 12. 31–34.

Nagybacsoni Nagy Vilmos: *Végzetes esztendők 1938–1945*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1986.

- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika egykor és most*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Lexikon és adattár*. Budapest, Ister Kiadó, 2003.
- Szakály Sándor: Nagy Vilmos. Az emberséges tábornok. In Faggyas Sándor (szerk.): *Protestáns hősök. Félszáz portré az elmúlt fél évezred magyar történelméből*. Budapest, Euro Press Media, 2017. 221–224.